

Šią savaitę LRT PLIUS laida „Stop juosta“ tęsia modernizmo paieškas Panevėžyje.

Šio maršruto veikėjai: Panevėžio kraštotyros muziejaus vadovas Arūnas Astramskas, muziejininkė Jūratė Gaidelienė, specialiojo ugdymo centro direktorius Petras Leikauskas ir amžininkė gydytoja Liudvika Knizikevičienė.

Tarpukariu Panevėžys buvo modernus miestas, kurio gatvėse švietė ne tik žibintai, bet ir neoninės reklamos, veikė kino teatrai ir sparčiai vystėsi pramonė. Šio krašto ekonomikos augimą dar labiau paskatino geležinkelio atsiradimas, kurį mena iki šiol išlikusi siauruko stotis. Pro Panevėžį ėjo traktas Varšuva-Ryga-Sankt Peterburgas ir Rusijos geležinkelio atšaka, jungianti Ukrainos grūdų augintojus su Baltijos jūros uostais. Įdomu tai, kad Panevėžio malūnų savininkai girdavosi, kad visu pajėgumu paleidę septynis malūnus, kurie „per 1 mėnesį aprūpintų ištisiems metams visą Lietuvą miltais“.

Laidos komanda aplankys Panevėžio cukraus fabrikas. Šiandien tikriausiai retas susimąsto, kad kasdiene preke tapęs cukrus tarpukario Lietuvoje buvo prabanga. Fabriko pastatų komplekso statyba buvo viena brangiausių mieste, o gamybos įrengimus joje montavo čekų įmonė „Škoda“. Didžiulis fabrikas buvo pastatytas per rekordiškai trumpą laiką – vos penkis mėnesius. „Iš pradžių šis fabrikas dirbo sezoniškai dėl cukranendrių augimo, o sovietiniais laikais buvo pradėtos vežti cukranendrės net iš Kubos, tai gamyba prasitęsė“, – apie fabriko veiklą pasakoja A. Astramskis. Šio pastato teritorija mena ir žiaurius sovietų nusikaltimus, kuriuos užfiksavo tuometinis panevėžietis fotografas Jonas Žitkus.

Prieš karą Panevėžys garsėjo gausesne nei kituose miestuose lenkų bendruomene – dar XX amžiaus pradžioje šie sudarė 20 procentų miesto gyventojų, kurių didžioji dauguma buvo išsilavinę. Keliausime į buvusią lenkų gimnaziją, kurioje šiandien įsikūręs „Šviesos“ specialiojo ugdymo centras. Čia mokėsi dvarininkų vaikai, tarp kurių buvo paskutinis Palangos grafas Alfredas Marija Tiškevičius, o gimnazijoje mokytojavo garsus entomologas Valerijonas Straševičius, surinkęs išpūdingą viso pasaulio vabzdžių kolekciją. Įdomu tai, kad Lietuvos valstybės dotacijas gaudavusi mokykla tuo pačiu gaudavo ir Lenkijos valstybinį finansavimą, tačiau ši informacija nebuvo viešinama.

Laidos komanda vyks į amžininkės, vaikų gydytojos ir knygų autorės Liudvikos Knizikevičienės namus, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą pastatytus jos tėvo, nagingo staliaus. Šiame name iki šiol išlikusios Liudmilos tėvo dirbtuvėje gamintos lovos, o sienos saugo šeimos prisiminimus. „Iš tiesų, šį namą mano senelis dar caro laikais įsigijo už tris rublius. Aš negalėjau tuo patikėti. Vėliau mano tėtis jį suremontavo, padidino langus, tad

mano senelis bijojo, kad dėl tokių pokyčių namas sugrius“, – šypsosi L. Knizikevičienė. L.Knizikevičienės tėvas buvo sėkmingos baldų įmonės vadovas, kurią besitraukdami sudegino vokiečiai. „Mano tėtis skundėsi, kad žmonės neina dirbti, nes mitinguoja... Paskui, po kurio laiko, kai įmonė sudegė, žmonės pripažino, kad nevertėjo mitinguoti, kad jie ne tokio gyvenimo tikėjosi“, – pasakoja moteris.

Apie malūnų miestą, Kubos cukranendres ir lenkišką švietimo veidą - LRT PLUS laidoje „Stop juosta“ sekmadienį 11 valandą.

